

LOTGEVALLEN VAN EEN ECHTE TONDERZWAM

AnnaElise Jansen

Stationsstraat 10, 6701 AM Wageningen freja9600@hotmail.com

Jansen, A.E. 2022. Adventures of a real tinder fungus. *Coolia* 65(4): 221–224.

On the 18th January 2018, beech trees blew over in a storm. On two of these, a fallen stem and a standing trunk, young fruiting bodies of *Fomes fomentarius* were followed in the period 2018-2021. In the growing season from September to December, they made new caps or new layers of tubules only. But soon they were attacked by insect larvae and finally also by *Clitopilus hobsonii*.

Er was eens een statige, majestueuze beukenboom, in het Oostereng arboretum aan de Keijenbergse weg tussen Bennekom en Heelsum. Toen ik hem in 2016 of 2017 leerde kennen was deze grote, oude Beuk (*Fagus sylvatica*) nog wel een beetje levend, maar al versierd met een groot aantal Echte tonderzwammen (*Fomes fomentarius*). Sindsdien bezoek ik deze boom zeker een paar keer per jaar.

Op 18 januari 2018 stormde het kort maar hevig, alle openbaar vervoer viel uit en deze stevige uitziende Beuk viel om (Figuur 1). De boom was zodoende eenvoudig te meten: ruim 20 meter hoog en een diameter van 110 cm. Een respectabele dikte.

Omdat de windvaldatum dus precies bekend is, is met zekerheid te zeggen dat de 'verticale' hoeden op het liggende deel van de stam van 2017 en ouder zijn.

Vruchtlichamen van Echte tonderzwammen groeien in het najaar, van ongeveer september tot en met december. In die relatief korte tijd kunnen forse vruchtlichamen gevormd worden. Op een andere Beuk die in diezelfde storm afgeknapt was, was eind augustus 2018 nog geen spoor van 'tonders' te zien. Eind december 2018 waren er vruchtlichamen van wel 22 cm breed. Een dergelijke groeisnelheid had ik niet verwacht.

Figuur 1. De omgewaaide Beuk in april 2018, 3 maanden na de storm.

Figuur 2. De horizontale hoedjes zijn gevormd in 2018. Foto van 25 december 2018.
Figuur 3. (rechts). Hetzelfde groepje als Figuur 2, een jaar later. Foto van 25 december 2019.

Ook op de boom van Figuur 1 waren in december 2018 jonge vruchtlichamen te zien. Het leukst vond ik het exemplaar van Figuur 2. De verticale hoed, rechts op de foto, is met zekerheid van 2017 en de jaren ervoor. Gezien de kleur denk ik dat deze nog niet heel erg oud was en wellicht hoofdzakelijk in 2016 en 2017 gegroeid was. Deze hoed zou in het voorjaar van 2018 gesporuleerd hebben als de boom niet was omgewaaid. Of hij ondanks het omwaaien gesporuleerd heeft, weet ik niet, maar ik betwijfel dat.

Figuur 4. Hetzelfde groepje, na 3 groeiseizoenen. Foto 25 december 2020.

Figuur 5. Hetzelfde groepje op 30 december 2021.

De horizontale hoedjes van dit exemplaar zijn met zekerheid gevormd in 2018. Jonge hoeden hebben doorgaans een geligbruin hoedoppervlak; dat verandert tijdens de eerste winter in de bekende grijze, harde korst.

Het is een bekend verschijnsel dat de jonge hoeden, na het omvallen van de boom loodrecht op de oude groeien. De buisjes richten zich weer keurig en heel exact op de zwaartekracht. Dit verschijnsel heet geotropie, zich richten naar de aarde.

Precies een jaar later, 2019, maakte ik weer een foto van dit gezelschapje (Figuur 3) en ook nu had het een verrassing voor me. In de oude hoed van 2017 en in de meeste hoedjes van 2018 zijn gaten zichtbaar. Ook de kleur is veranderd van grijs in zwart.

Niet ongebruikelijk is dat larven van allerlei insecten zich voeden met dit type houtzwammen. Welke insecten deze grote gaten veroorzaken, weet ik niet. Hoewel dus zwaar aangetast hebben sommige hoedjes een nieuwe buisjeslaag gevormd. Dat zijn de bruine lijntjes onder een oude hoed.

Ik ben dit groepje blijven volgen, benieuwd naar het vervolg. Zie Figuur 4 en 5 voor foto's van twee erop volgende jaren.

In 2020 en 2021 is er niet veel meer over van dit groepje. In het derde groeiseizoen, 2020, heeft alleen het een na onderste hoedje van 2018 nog een klein nieuw hoedje gevormd: links onder het bruine vlakje (Figuur 4). De oude, verticale hoed van 2017 is nauwelijks nog te herkennen, net als de meeste hoedjes van 2018.

Weer een jaar later, in december 2021 (Figuur 5), is het hele groepje dood. Het jaar 2021 had het vierde groeiseizoen kunnen zijn, maar er zijn geen nieuwe buisjeslagen gevormd. Dat is – na wat oefening – makkelijk te constateren: verse, levende buisjeslagen voelen 'nat' aan en zijn licht van kleur. Heel anders dan dode buisjeslagen, die voelen 'droog' aan en zijn zeer donker van kleur. Een van de hoedjes van 2018 is ook al geheel verrot en ligt, afgevallen, onder het groepje op de grond. Hoe het nu verder zal gaan laat zich raden, maar ik zal zeker weer gaan kijken in de loop van dit jaar.

De 'klimboom'

Een stukje verderop, net buiten het arboretum, staat een andere Beuk met Echte tonderzwammen. Hiervan is in diezelfde storm van 18 januari 2018 de top er uitgewaaid en is een heel groot deel van de stam, ruim 5 meter, blijven staan. Die gehele boomstronk is dood. In het najaar van 2018 verschenen er veel kleine vruchtlichamen waardoor de boom een beetje op een klimwand ging lijken (Figuur 6).

Een van de vruchtlichamen op deze stronk werd in 2019 aangetast door insecten, maar

Figuur 6. De 'klimboom', staande stamrest van een Beuk, met Echte tonderzwammen, Foto 25 december 2018.

Figuur 7. Na 2 groeiseizoenen; de oude hoed (de bovenste, van 2018) is dood; de onderste hoed is in 2019 gevormd. Foto 25 december 2019.

Figuur 8. Hetzelfde vruchtlichaam na 3 groeiseizoenen. Foto 25 december 2020.

Figuur 9. Hetzelfde vruchtlichaam op 30 december 2021.

had in dat groeiseizoen toch kans gezien een nieuwe hoed te vormen onder de oude (Figuur 7). Ook dit exemplaar heb ik gevolgd. Een jaar later, 2020, is er niet zoveel meer van over (Figuur 8): de hoed van 2018 is helemaal verdwenen, de hoed van 2019 is nog wel aanwezig, dat is de grijze band daaronder. Ondanks de slechte staat had die hoed toch nog een dunne, nieuwe buisjeslaag gevormd.

Het einde kwam in 2021 (Figuur 9): er is geen nieuwe buisjeslaag gevormd en het hele vruchtlichaam is aangetast. Dit keer niet alleen door insecten maar ook door paddenstoelen. De kleine witte dingetjes op de foto bleken de vruchtlichamen van de Gewone schelpjesmolenaar (*Clitopilus hobsonii*) te zijn.

Grappig is dat ik in de herfst van 2021 van 2 andere personen hoorde dat zij oorzwammetjes (*Crepidotus*) hadden gevonden op oude vruchtlichamen van Echte tonderzwammen. Dat dit type op hout of houtachtig substraat groeiende paddenstoeltjes óók op tonderzwammen kunnen groeien, was voor mij nieuw. Jammer genoeg zijn die oorzwammetjes niet nader gedetermineerd.

Tot slot: in de literatuur vind je wel vermeldingen van Echte tonderzwammen die 15 jaar of ouder worden. Dat heb ik in Nederland eigenlijk nog niet kunnen vaststellen. De hier gevolgde vruchtlichamen zijn heel veel minder oud geworden: na 4 jaar waren deze geheel dood. Er zijn wel vruchtlichamen die wat ouder worden, maar daarover een andere keer.

Met dank aan Alfons Vaessen voor het doornemen van de tekst en waardevolle suggesties.